

การวิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ของชุมชนบ้านโคกเล่า
ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี

ANALYSIS OF BUN KHAO SAK IN BUDDHIST ETHICS OF BAN KHOK LAO
COMMUNITY, BA YAO SUB-DISTRICT, WANG SAM MO DISTRICT
UDON THANI PROVINCE

พระภัทรโกศล ฐิตสาโร (พรหมโคตร)¹,
ประยงค์ แสนบุราณ², จรัส ลีกา³,
สุวิน ทองปั้น⁴ และ อัสฎานิชฐ์ โคตรชัย⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,3,4,5}

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน²

Phraphat Phokhin Thitsaro (Prom Khot)¹,

Prayong Saenburan², Jaras leeka³,

Suwin Thongpan⁴ and Ausadanit Kotchai⁵

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus^{1,3,4,5}

Mahamakut Buddhist University Isan Campus²

Corresponding Author, Email: phrakhin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในบริบทของชุมชนบ้านโคกเล่า ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี 2) ศึกษาทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีบุญข้าวสาก และ 3) วิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 21 รูป/คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

* ได้รับบทความ: 26 เมษายน 2564; แก้ไขบทความ: 24 กันยายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 30 มิถุนายน 2564

Received: April 26, 2021; Revised: September 24, 2021; Accepted: September 30, 2021

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสากมีแนวคิดประเด็นสำคัญอยู่ 2 แนวคิด คือ 1) เปตพลี หมายถึง การทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ 2) กตัญญูกตเวทิต์ หมายถึง การรู้จักบุญคุณคนอื่นแล้วตอบแทนบุญคุณ

2. แนวคิดทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ ที่เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์หรือคนในสังคม เพื่อการตอบคำถามเชิงเหตุผลต่อคำถามหรือปัญหาที่ว่า บาปบุญมีจริงหรือไม่ เหตุและบทสรุปของการกระทำเป็นเช่นไร โดยใช้ทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ทั้ง 3 ระดับ มาเป็นเกณฑ์ตัดสิน ดี-ชั่ว ได้คำตอบแต่ละระดับ ดังนี้ 1) เป็นการไม่ทำบาป 2) เป็นการทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) เป็นการทำความดีของตนให้บริสุทธิ์

3. การวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ทำให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์สุข 2 ด้าน คือ 1) อุตัตถประโยชน์ สุขเพื่อตน ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์สุขเฉพาะตนเอง ได้แก่ การทำความดี การสั่งสมคุณงามความดีไว้เพื่อจะได้รับผลในชีวิตหลังความตายจะไปเกิดในภพภูมิที่ดีหรือสุคติภูมิ, 2) พรหิตประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์สุขให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งการสร้างความสุขเพื่อผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

คำสำคัญ: ประเพณี; ประเพณีบุญข้าวสาก; วิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์

Abstract

The objectives of this research were: 1) Study Boon-Khow-Sak Tradition of Isan communities in the context of Ban Khok Lao community, Ba Yao Sub-district, Wang Sam Mo District, Udon Thani Province; 2) Study the theory of Buddhist ethics in Boon-Khow-Sak Tradition and 3) Analyze Boon-Khow-Sak Tradition in Buddhist ethics. This study was qualitative research conducted by collecting information from documents and in-depth interviews of 21 key informants. The data were analyzed by descriptive analysis according to the inductive method.

The results of the research were as follows:

1) There are two essential concepts of Boon-Khow-Sak Tradition: 1) ‘Peta-plī’ means making merit in dedication to the deceased relatives; 2) Kataññī ūkatavedī means being thankful for benefits received and reciprocate them.

2) The theory of Buddhist ethics is associated with the lives of humans or people in society to answer a logical question or problem ‘Is there a sin or merit?’ ‘What is the cause and conclusion of the action?’ using the theory of Buddhist ethics at all three levels as a criterion for judging good – evil deeds.

The answers to each level are as follows:

1) to avoid bad deeds; 2) to conduct good deeds; 3) to purify the mind. 3) The analysis of Boon-Khow-Sak Tradition in Buddhist ethics allows people to receive two aspects of happiness: 1) self-benefits, happiness for oneself, which creates benefits for one's happiness, such as doing good deeds, accumulating virtues to gain fruitions in the afterlife to be born in the happy realms; 2) benefits for others, which is to create benefits and happiness for other people such as helping the others.

Keywords: Tradition; Tradition of merit Khao Sak; Analyzing Merit Of Khao Sak In Buddhist Ethics

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอันเนื่องมาจากปัจจัยหลักในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากประเทศไทยของเรา ได้จัดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติเริ่มฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2504 จนถึงฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และ ในปี พ.ศ. 2550 ก็เปลี่ยน เป็นฉบับใหม่อีกรอบหนึ่งแต่เนื้อหาฉบับที่ 1-7 พัฒนาเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน มาถึงฉบับที่ 8 จึงเริ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาถึงปัจจุบัน ในแต่ละฉบับส่วนใหญ่จะมุ่งพัฒนาบุคคลในชุมชน หมู่บ้าน โดยมีลักษณะทางกายภาพ ที่สามารถจับต้องได้หรือเห็นด้วยสายตา เช่น การเปลี่ยนแปลงประปาหมู่บ้าน จากเดิมที่เคยใช้น้ำตามลำคลอง การเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง จากเดิมเคยมีเฉพาะกำนันและผู้ใหญ่ บ้าน ก็เพิ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาอีกเพื่อช่วยเหลืองานด้านการเมืองการปกครองใน ท้องถิ่น ให้หมู่บ้านและชุมชนต่างๆ ได้รับความสะดวกสบายในการติดต่องานทางราชการ (คณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตามแผนต่าง ๆ นั้นไม่ได้พัฒนาเฉพาะหรือรวมไปถึง การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีชุมชนเคยปฏิบัติซึ่งกระทำกันมาอย่างต่อเนื่อง จึงเห็นว่า ในหลายพื้นที่ของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประเพณีในฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนอีสานที่เคยปฏิบัติกันมา นับหลายศตวรรษ เริ่มหมดไปโดยปริยายในบางฮีต เนื่องจากหลายปัจจัยเข้ามามีกระทบและเกี่ยวข้อง ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ในผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัวยิ่งขึ้น ผู้คนในหมู่บ้าน ในชุมชนต่างต้อง ทำงานกันหนักมากขึ้น เพื่อความอยู่รอดในสภาพที่หาเงินยากแต่รายจ่ายมากเท่าตัว

บางคนก็แทบหาเลี้ยงชีพไม่ได้เนื่องจากค่าแรงต่ำบางคนก็ตกงานเสียอีก ส่วนในด้านการเมืองก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่แน่นอน หากได้ผู้นำที่ดีหมู่บ้านและชุมชนก็พลอยได้รับอานิสงคิ์ในการพัฒนานั้นด้วย หากผู้นำอ่อนแอขาดวิสัยทัศน์ก็ทำให้สภาพของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้รับความกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้ส่งเสริมด้านจริยธรรม คุณธรรม แก่ประชาชนในท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแลตามหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

ภาคอีสานเป็นภาคที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมคติความเชื่อวิถีปฏิบัติที่หลากหลาย แต่ละฤดู เดือน ๆ หนึ่ง จะมีพิธีปฏิบัติกิจกรรมตามความเชื่อหลากหลาย ชาวอีสานจะรู้จักดี คือ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ฮีตสิบสอง คือประเพณี 12 เดือน ของชาวอีสานที่ต่างจากประเพณี 12 เดือน ของภาคอื่นหลายประเพณี คองสิบสี่ คือแนววิถีที่ควรที่ต้องปฏิบัติ 14ประการ เปรียบได้ว่าเป็นกฎหมายที่ต้องทำตามอย่างเข้มงวดซึ่งมีทั้งพิธีของเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ พระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไป (กระทรวงธรรมการ, 2408) ซึ่งในฮีตสิบสองคองสิบสี่ จะมีบุญประเพณีๆหนึ่งอันที่ผู้วิจัยจะกล่าว คือ บุญข้าวสาก ซึ่งเป็นภูมิปัญญา มรดกอันล้ำค่าของปราชญ์อีสานที่ทุกคนควรศึกษาและทำความเข้าใจในพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานมากขึ้น เป็นส่วนที่ทำให้ชาวอีสานมีความสงบสุขร่มเย็นมาโดยตลอด เพราะมีการยึดมั่นที่เปรียบเหมือนธรรมาสน์ชีวิตของชาวอีสานตราบเท่าจนถึงปัจจุบัน แต่ก็มีหลายแห่งที่ทิ้งฮีตเก่าคองเดิม นำวัฒนธรรมต่างชาติมาใช้โดยไม่พิจารณาทำให้สังคมส่วนนั้นมีความวุ่นวาย เกิดปัญหาหลาย ๆ อย่างขึ้น สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบันพบว่าคนส่วนน้อยที่ยังสืบสานประเพณีซึ่งจะเป็นวัยกลางคน และผู้สูงอายุที่ยังยึดถือปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนหรือวัยรุ่นไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาในอดีต การพบปะสนทนาระหว่างผู้ใหญ่เด็กเยาวชนและผู้นำชุมชนน้อยลง อีกทั้งบางคนเริ่มเข้าสู่อาชีพรับจ้าง เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน ทำให้เหลือผู้คนที่สืบทอดประเพณีท้องถิ่นน้อยลง "บุญข้าวสาก" คือ การเทียนชื่อใส่ลงพาดข้าว เรียกข้าวสาก คือ สลาก อีกนัยหนึ่งที่ชาวอีสานนิยมทำกัน คือ เอาข้าวเปลือกมาข้าวให้มันแตกฟูเป็นสีขาวให้ได้มาก ๆ ประมาณหนึ่งหรือสองตะกร้า เก็บกากออกเป็นอย่างดี ชาวอีสานเรียกข้าวดอกแตก เอามาพรวัว น้ำตาล ถั่วงา เคี้ยวต้มมาผสมกันกับข้าวดอกแตก ชาวอีสานเรียกเป็นคำที่สองว่าข้าวพระยาสารท เหตุที่เรียกว่าพระยาเพราะมันกินอร่อยดี ทำเพื่อกินทาน อุทิศให้ผู้ตายเหมือนข้าวประดับดิน นิยมทำในเดือน 10 มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่า บุตรชายของกคคพินหนึ่ง พ่อตายยังเหลือแต่แม่ แม่หาหญิงสาวที่มีตระกูลอายุรุ่นเดียวกันมาให้เป็นภรรยา แต่นางนั้นไม่มีบุตร แม่จึงหาหญิงสาวคนใหม่มาให้เป็นภรรยาอีก นางคนนี้มีบุตร เมียหลวงคิดอิจฉาเมียน้อยคิดหาอุบายจะฆ่าเมียน้อยให้ตาย จึงพูดกับเมียน้อยว่า ถ้าเจ้าตั้งครรภ์จงบอกแก่ข้า นางเมียน้อยพอตั้งครรภ์ก็บอกเมียหลวง เมียหลวงให้กินยาแท้งออก ครั้งที่สองก็เหมือนกันพอมีครรภ์ครั้งที่สามนางไม่บอกนางหลบหนีไปอาศัยบ้านของญาติจนท้องแก่ เมียหลวงตามไปทัน จึงบังคับให้กินยาคาวานี้ไม่แท้งเพราะครรภ์แก่ ลูกในท้องนอนอัดหัวใจตาย ก่อนจะตายนางเมียน้อย

ได้ผูกเวรเมียหลวงว่า ขอให้ข้าได้เกิดเป็นยักษ์ขึ้นจะเคี้ยวกินตัวมันและลูกของมันแล้วเมียน้อยก็ตายไปเป็นแมวก่อน ส่วนเมียหลวงถูกผัวฆ่าตายไปเกิดเป็นไก่ในเล้าเดียวกันก็จับกินทั้งไข่ทั้งลูกทั้งแม่ไก่จึงไปเกิดเป็นเสือเหลือง แมวมาเกิดเป็นนางเนื้อ แม่เนื้อเกิด เป็นนางยักษ์ขึ้น เสือเหลืองเกิดเป็นนางกุลธิดาในเมืองสาวัตถี เมื่อโตขึ้นได้แต่งงานกับชายคนหนึ่ง พอได้บุตรคนแรกนางยักษ์ขึ้นก็จับไปกิน ครั่งสองก็เหมือนกัน ครั่งที่สามพากันหนีไปบ้านผัว พอไปถึงสระโบกขรณีนางอยากจะทำน้ำเห็นนางยักษ์ขึ้นตามมา จึงเรียกผัวให้ขึ้นจากน้ำ พากันอุ้มบุตรวิ่งไปยังวัดพระเชตวันมหาวิหาร เพื่อหวังพึ่งพุทธองค์เวลานั้นพระศาสดากำลังประทับแสดงธรรมอยู่ในธรรมสภา เอนำลูกไปวางไว้ใกล้พระบาทแห่งพระผู้มีพระภาค ละล่ำละลักทูลว่า “ขอได้โปรดเป็นที่พึ่งของเด็กคนนี้ด้วยเถิดเพคะ” นางยักษ์วิ่งตามมาจนถึงประตูวัด แต่สมณเทพผู้สิงอยู่ที่ซุ้มประตูไม่ยอมให้นางเข้า พระศาสดาทรงทราบเหตุการณ์โดยตลอด จึงมีรับสั่งให้พระอานนทที่ไปนำนางยักษ์เข้ามา หญิงนั้นเห็นนางยักษ์ก็ตกใจกลัว ร้องขอให้พระศาสดาช่วย พระศาสดาตรัสตอบว่า “อย่ากลัวเลย ณ ที่นี้นางยักษ์จะทำอันตรายไม่ได้” ว่าแล้วพระองค์ก็ตรัสกับนางยักษ์ว่า “ดูก่อน ยักษ์ขึ้นและกุลธิดา เหตุใดเจ้าทั้งสองจึงจองเวรกันเช่นนี้ ถ้าไม่ได้พบพระพุทธเจ้าเช่นเรา เสรของเจ้าทั้งสองจะอยู่ไปชั่วกัป เหมือนเสรของงูกับพังพอน กากับนกเค้า เสรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” พระศาสดาทรงเทศนาให้ทั้งสองฟังโดยละเอียดลึกซึ้ง เมื่อจบเทศนานางยักษ์ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบันผู้มีศีล 5 สมบูรณ์ พระศาสดารับสั่งให้หญิงนั้นส่งลูกให้ยักษ์ขึ้น กุลธิดากราบทูลว่าเธอกลัว แต่พระศาสดาตรัสว่าอย่ากลัวเลย นางยักษ์เป็นผู้ไม่มีอันตรายแล้ว เธอจึงยอมส่งลูกให้ ฝ่ายนางยักษ์เมื่อรับเด็กไปทอดดูแล้วก็ส่งคืนให้พลางร้องให้ พระศาสดาจึงตรัสถามว่า “เจ้าร้องให้ทำไม” นางยักษ์ทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้าหากินโดยไม่เลือก ก็ยังหาอาหารได้ไม่อิ่มเลย ต่อจากนี้ไปข้าพเจ้าจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไรกัน” พระศาสดาจึงรับสั่งให้กุลธิดานำนางยักษ์ไปเลี้ยงไว้ที่บ้านและขอให้อุปการะนางอย่างดี ฝ่ายนางยักษ์เมื่ออยู่กับกุลธิดาก็ช่วยบอกว่า ปีนี้ฝนจะตกมากให้ทำนาบนที่ดอน หรือปีนี้ฝนจะตกน้อยให้ทำนาในที่ลุ่ม กุลธิดาทำตามคำแนะนำของนางยักษ์ทำให้ได้ข้าวดีทุกปี ชาวบ้านทั้งหลายเมื่อรู้ข่าวก็ชวนกันมาถามบ้าง นางยักษ์ก็บอกให้ คนทั้งหลายจึงนำข้าว น้ำ และผลไม้มามอบให้เป็นการตอบแทน ทั้งสองฝ่ายจึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะต่างก็มีอุปการะซึ่งกันและกัน นี่คือเรื่องเล่าสืบต่อ ๆ กันมาในนิทานธรรมบททางพระพุทธศาสนาที่เป็นจุดเริ่มต้นของศรัทธาจนก่อเกิดเป็นบุญประเพณีนี้ขึ้นมา นั่นคือ การกล่าวถึง ผลแห่งกรรมที่ไม่จบไม่สิ้นของนางกาลียักษ์ และบุญคุณของผู้ให้ข้าวให้น้ำแก่เรา ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวที

ด้วยเหตุผลและจุดเริ่มต้นของการเกิดบุญประเพณีนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ความสำคัญหรือเกร็ดความรู้ในบุญประเพณีนี้ก็เริ่มสูญหายไป ซึ่งหากประเพณีบุญข้าวสากไม่มีการสืบต่อหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้ในอนาคตเด็กรุ่นใหม่อาจไม่รู้จักประเพณีบุญข้าวสากอันดีงามของชาวอีสาน

การรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นผ่านการศึกษาค้นคว้าวิจัยสร้างเป็นตำราเพื่อการศึกษาของคนรุ่นหลังต่อไป

ผู้วิจัยคิดว่าจะทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ และการสืบทอดอัตลักษณ์ของคนอีสาน เพื่อไม่ให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเลือนหายไปตามกาลเวลารวมทั้งสร้างแรงจูงใจที่ผ่านสนใจให้กับผู้ที่สนใจ จึงได้หยิบยกประเด็นปัญหาหรือสาระสำคัญรวมไปถึงความเป็นมาและหลักการประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสาก ของคนอีสานมาวิเคราะห์ในเชิงพุทธจริยศาสตร์เพื่อเกิดเป็นองค์ความรู้ ตลอดจนศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสาก ซึ่งชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันว่าให้ผลดีในด้านใดบ้าง ทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวม คือ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสืบต่อไป (ปรีชา พิณทอง, 2528) เพื่อให้ชุมชนเกิดมีจิตวิญญาณ หมายถึง การมีกิจกรรมร่วมกันและสามารถตั้งจิตสำนึกของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีความผูกพันจนสามารถที่จะพัฒนาจิตใจได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนบ้านโคกเกล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี มุ่งเน้นศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์หาเหตุผล และใช้โครงสร้างทางพุทธจริยศาสตร์มาค้นคว้าตามกรอบประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปกำหนดยุทธศาสตร์และโครงการเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์หลักการวิธีการปฏิบัติตามประเพณีบุญข้าวสากเพื่อเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์
- 2) เพื่อศึกษาทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีบุญข้าวสาก ของชุมชนบ้านโคกเกล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี
- 3) วิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ของชุมชนบ้านโคกเกล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงปรัชญาของชาวบ้าน บ้านโคกเกล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี โดยศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมไปถึงข้อมูลที่ได้จาก

การสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลขั้นทุติยภูมิ อันได้แก่ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำข้อมูลที่ได้นำมาเชิงพรรณนาวิเคราะห์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้อมูลสำคัญที่ได้มาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการวิเคราะห์ ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ของชุมชนบ้านโคกเล่า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยทำการพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประกอบประเพณีบุญข้าวสาก ดังนี้โดยผู้ทำการวิจัยได้พิจารณาอย่างแน่ชัดแล้วว่า บุคคลเหล่านี้จะเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้เป็นอย่างดีและเป็นข้อมูลที่เป็นสารประโยชน์แก่งานวิจัย และให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 21 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) สัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับขั้นตอนของการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าเป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ และเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐานในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เฉพาะในบางประเด็นที่ได้ข้อมูลไม่ชัดเจนและครบถ้วน 2) สังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น การเข้าร่วมในพิธีกรรมการทำบุญตามประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนและกิจกรรมสนทนาในระหว่างกลุ่มผู้จัดทำพิธีกรรม 3) มีการจดบันทึกโดยนำสมุดจดบันทึก มาบันทึกข้อมูลภาคสนามเพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ 4) ใช้เครื่องบันทึกเสียงและมีกล้องถ่ายภาพ เพื่อการบันทึกเป็นการบันทึกข้อมูลรูปภาพ และการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลจากการจดบันทึกในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก นั่นเอง

4. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัย ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาและพุทธปรัชญามาวิเคราะห์ตามประเพณีบุญข้าวสากของชาวบ้านโคกเล่า หลังจากนั้นก็นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์มาตั้งเป็นคำถามในการสนทนา และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน 2) นำแบบคำถามในการสนทนาระหว่างกลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำและตรวจทานความเหมาะสมของคำถามเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 3) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนาระหว่างกลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ในการตรวจความเหมาะสมเชิงเนื้อหา ภาษา และระเบียบวิธีวิจัย

4) นำแบบคำถามในการสนทนาระหว่างกลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ให้ข้อเสนอแนะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แล้วกลับไปปรึกษาที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติม

5) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนาระหว่างกลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษา
งานวิจัย 6) พิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเลือกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

5. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เป็นการมุ่งวิจัย เกี่ยวกับเรื่อง การวิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ของชุมชนบ้านโคกเล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดอุดรธานี โดยได้มีการกำหนดขั้นตอนไว้ ดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1. คือ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับ พุทธจริยศาสตร์ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จนได้องค์ความรู้ หลังจากนั้นแล้วได้ตั้งเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย 1) เลือกชุมชนและกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประโยชน์ 2) ผู้วิจัยนัดเวลากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 รูป/คน มาให้สัมภาษณ์ข้อมูล 3) มีการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และได้ผ่านตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้ว เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน และชัดเจน

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ได้ทำการนำหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นำเสนอต่อผู้นำชุมชนเพื่อขออนุญาตดำเนินการการทำวิจัยครั้งนี้ และลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นสาระประโยชน์แก่การทำวิจัยในครั้งนี้ 2) นำเสนอชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่เพื่อทำวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอความร่วมมือในการวิจัยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นสาระประโยชน์แก่การวิจัยในครั้งนี้ 3) อบรมผู้ช่วยการทำวิจัย โดยนำเสนอชี้แจงวัตถุประสงค์ รวมถึงวิธีการดำเนินการวิจัย และทำความเข้าใจขั้นตอนการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นสาระประโยชน์ต่องานงานวิจัยครั้งนี้ 4) ผู้วิจัยทำการกำหนดนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก

7. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล
การทําวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกไว้ดังต่อไปนี้ คือ 31 ธันวาคม 2563 – 28 กุมภาพันธ์ 2564

8. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ การสังเกตการณ์ การจดบันทึก โดยการเสนอข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ด้วยการตีความ การแปลความและการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี ตามหลักการของอุปนัยวิธี โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนววิเคราะห์ เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยโดยกำหนดการวิเคราะห์ไว้ดังต่อไปนี้ 1) จัดเป็นหมวดหมู่สำหรับ ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้มาทั้งหมด 2) แยกแยะข้อมูลในด้านต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบระเบียบ 3) ทำการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มา ว่าลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร 4) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี โดยวิธีการ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญข้าวสาก 5) ทำการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลและ อภิปรายผล ต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนชาวอีสานในเชิงพุทธจริยศาสตร์

1) แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสาก แนวคิดที่ได้จากประเพณีบุญข้าวสากเน้นไปสู่การสร้างสุขแก่ผู้อื่นและการสร้างสุขให้ตัวของผู้กระทำให้เอง โดยความเกี่ยวเนื่องกับหลักความเชื่อที่ว่า วิทยุญาณมีจริง บาปบุญมีจริง เชื่อเรื่องของกรรม กระทำสิ่งใดย่อมได้สิ่งนั้น ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ดังนั้น แนวคิดที่ได้จากประเพณีบุญข้าวสากนี้เริ่มมีแนวความคิดพื้นฐานมาจากความเชื่อที่ว่าทำสิ่งที่ดีแล้วทำให้เกิดสุขและทำสิ่งไม่ดีทำให้เกิดทุกข์ โดยการพิจารณาด้วยปัญญาของผู้ลงมือกระทำ จึงเป็นที่มาของแนวคิดของประเพณีบุญข้าวสาก โดยมีแนวคิดที่สรุปได้ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) เปตพลี หมายถึง การทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ 2) กตัญญูตเวที หมายถึง รู้คุณคนอื่นและตอบแทน

2) ประวัติและความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสาก สรุปว่า ตามประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสากนั้น มีความเชื่อมาจากสมัยพุทธกาลสืบเนื่องมาจากเรื่องของนางยักษิณีที่ดูแลข้าวในไร่ในนาในนิทานธรรมบททางพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวบ้านมีพื้นฐานความเชื่อเรื่องวิทยุญาณบรรพบุรุษว่าจะคอยปกป้องรักษาให้ผู้อยู่ยังมีชีวิตมีความสุขความเจริญ ถ้าเราปฏิบัติกับวิทยุญาณอย่างถูกต้องและดีงาม เช่น การบูชาหรือทำบุญอุทิศแก่ผู้ล้มหายตายจากไปนั้นแสดงถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษและการสร้างประโยชน์สุขแก่คนอื่น

3) องค์ประกอบของการทำบุญข้าวสาก สรุปว่า องค์ประกอบของประเพณีบุญข้าวสากนั้นมีศรัทธาเป็นสิ่งที่เริ่มแรกประการต่อมา คือ สังคมมนุษย์ จากนั้นมีผู้ประกอบทาน ผู้เป็นสะพานช่วยส่งของที่ประกอบทาน จากนั้นก็มีผู้รับผลแห่งการประกอบทาน และมีวัตถุทานเป็นเครื่องซึ่งประกอบกิจการการทำบุญ จุดประสงค์ของการทำทาน คือเพื่ออุทิศแก่ผู้ล่วงลับไป

4) พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสาก สรุปว่า พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากนั้นซึ่งประกอบขึ้นมารากฐานความเชื่อ ซึ่งลำดับพิธีต่างๆได้เป็นไปตามแบบพิธีการทางศาสนาเป็นต้นขึ้นนำ คือ การนำวัตถุทานไปทำพิธีที่วัดและถือโอกาสทำบุญที่วัดเมื่อแล้วเสร็จก็นำไปแจกจ่ายในสถานที่ต่าง ๆ ตามหลักความเชื่อของตนเองเพื่อให้ตนเกิดความสุขสบายใจว่าได้ทำแล้ว เช่นการนำไปแจกให้ผีตาแฮกที่หัวไร่ปลายนา หวังให้เขาดูแลข้าวในนาให้อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

5) จุดมุ่งหมายของการทำบุญประเพณีบุญข้าวสาก สรุปว่า เป็นการทำความดีเพื่ออุทิศแก่ญาติพี่น้องผู้ล้มหายตายจากไป เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้เกิดแก่บุคคลที่กำลังเติบโตใหญ่ให้ได้ซึมซับจารีตอันเฝ้าชั่วลูกชั่วหลาน อีกทั้งยังต้องการสร้างจริยธรรมของสถาบันครอบครัว คือ การปลูกฝังความสัมพันธ์เรื่องการเคารพบรรพบุรุษของตนถือเป็นการสร้างหลักกตัญญูตเวทีแก่บุพการีของตนพร้อมทั้งสร้างจริยธรรมของสถาบันสังคมที่กว้างออกไปได้เป็นอย่างดีเรื่องการผูกมิตรสัมพันธ์ไมตรีต่อกันระหว่างคนในสังคม

2. ทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีบุญข้าวสาก ของชุมชนบ้านโคกเค้า ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี วิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ 3 ระดับ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ในการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโคกเค้า สรุปได้ว่า สัพพปาปัสส อกรรม หมายถึง การไม่ทำบาปทั้งปวง

2) การวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ในการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโคกเค้า สรุปได้ว่า กุศลสสุปสมปทา หมายถึง การทำกุศลให้ถึงพร้อม

3) การวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ในการทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโคกเค้า สรุปได้ว่า สจิตตปริโยทปนํ หมายถึง การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

3. วิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ของชุมชนบ้านโคกเค้า ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี

1) ด้านจิตใจ สรุปได้ว่า ทำให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์สุข 2 ด้าน คือ 1) ประโยชน์สุขเพื่อตน ได้แก่ (1) สุขปัจจุบัน คือ การอยู่อย่างเป็นสุข (2) ประโยชน์สุขในเบื้องหน้า ซึ่งเป็นการทำความดีสั่งสมไว้เพื่อจะได้รับผลในชีวิตหลังความตาย (3) ประโยชน์สุขสูงสุด คือ จิตหลุดพ้นจากกิเลส คือ นิพพาน 2) ประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์สุขให้แก่บุคคลอื่น เป็นความสุขที่กว้างออกไปสู่บุคคลอื่นในสังคมและโลก เช่น การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

2) ด้านความสามัคคี สรุปได้ว่า วิถีปฏิบัติของคนในชุมชนบ้านโคกเค้าเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ในเรื่องการส่งเสริมด้านความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม และชาวบ้านก็เห็นพ้องต้องกันสำหรับการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเสริมสร้างประโยชน์สุขส่วนรวม

3) ด้านวิถีชีวิตชุมชน สรุปได้ว่า การกระทำตามประเพณีบุญข้าวสากของชุมชนบ้านโคกเ้านี้เป็นการกระทำที่ไม่ขัดต่อหลักเกณฑ์ทางด้านศีลธรรมจริยธรรม และไม่ขัดต่อระเบียบทางสังคมที่ยึดถือปฏิบัติของคนในสังคม ถือได้ว่า ทำให้บุคคลนั้นได้รู้แบบอย่างวิถีทางการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพุทธจริยศาสตร์ โดยใช้หลักพิจารณา 3 ประการ คือ 1) พิจารณาจากเจตนา 2) พิจารณาจากลักษณะของการกระทำ 3) พิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นในภายหลัง

4) ด้านศาสนาและวัฒนธรรม สรุปได้ว่า บุญข้าวสากของชุมชนบ้านโคกเ้านี้แสดงให้เห็นลักษณะเด่นที่สัมพันธ์ทั้งกับวิถีชีวิตทางความเชื่อตามพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นวิถีคิดของคน ในการนำความเชื่อมาปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมทั้งในแง่การดำรงชีวิต ดังนั้น บุญข้าวสากบ้านโคกเ้านี้ก็คือ สายสัมพันธ์และจิตวิญญาณของคนต่างภพ ที่สื่อผ่านสายสัมพันธ์เครือญาติและการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผีบรรพบุรุษผ่านพิธีกรรม “บุญข้าวสาก” สะท้อนให้เห็น “จักรวาลวิทยา” ประกอบด้วยคน สังคม สิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ บุญข้าวสากจึงเป็นรากฐานสำคัญของการใช้ชีวิตแบบ “นึกถึงคนอื่น” ซึ่งจะทำให้สังคมรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1) การทำบุญข้าวสากของชุมชนบ้านโคกเล่าและชาวอีสานมีการสืบทอดมาจากคติความเชื่อเรื่อง นางกาลียักษ์ในอรรถกถาธรรมบทที่คอยปกป้องไร่นาและพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านได้ผลผลิตทางการเกษตรดีจึงพากันตอบแทนคุณนางกาลียักษ์หรือผีตาแฮกด้วยข้าวปลาอาหารคาวหวาน และถือว่าเป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เชื่อว่าวิญญาณมีจริง โลกนี้ โลกหน้ามีจริง บุญบาปมีจริง และที่สำคัญเชื่อเรื่องผลแห่งกรรม เมื่อทำสิ่งใดในขณะยังมีชีวิตอยู่ ตายไปแล้วจะได้รับผลตอบแทนเช่นนั้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ จ้านง ทองประเสริฐ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม 1 ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้นเชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่าการสร้างสรรค์ จักรวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้นเป็นผลที่เกิดจากการเซ่นสรวงแต่ดั้งเดิมนั้นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวทตนเอง (จ้านง ทองประเสริฐ, 2540 : 8)

2) การทำบุญตามประเพณีบุญข้าวสากที่ได้ถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงคุณค่าที่ตีตามของประเพณีที่กลายเป็นองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดด้วยวิธีการของปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่มีอยู่ในตัวบุคคล และคำบอกเล่ามาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ได้แล้วนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ได้ โดยยกตัวอย่างความรู้ที่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยาโส (คำเชื้อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล ลัทธิการณศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน” พบว่า เมื่อปัจเจกบุคคลได้สร้างบุญแล้ว และได้ทำการเจริญเมตตาจิตขยายส่วนบุญที่ตนได้ทำแล้วไปให้บุคคลอื่นจึงส่งผลให้ไม่เฉพาะแต่ตนเองเท่านั้นที่ได้รับความสุขอันเกิดขึ้นจากคุณธรรมภายในจิตใจของตนแต่บุคคลอื่นที่อาศัยอยู่ในสังคมรอบข้างก็พลอยได้รับความสุขไปด้วย กล่าวคือ เมื่อคนหนึ่งได้ทำตัวเป็นปกติสุขไม่ทำความเดือดร้อนเบียดเบียนผู้ใดให้ทุกข์ร้อนใจมีจิตใจที่อímเอิบผ่องใสก็ย่อมส่งผลให้บุคคลรอบข้างไม่ถูกเบียดเบียน จึงถือได้ว่าประโยชน์ที่สังคมพึงจะได้รับเป็นส่วนที่ออกไปจากการพัฒนาคุณธรรมของบุคคลแล้วส่งขยายไปสู่ผู้อื่นจากจุดเล็กขยายไปสู่สังคมส่วนใหญ่ (พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยาโส (คำเชื้อ), (2554 : 82))

3) ประเพณีบุญข้าวสากถือเป็นจารีตของคนภาคอีสานที่พึงปฏิบัติ และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านโคกเล่าเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านมีความคิดว่าเมื่อตายไปแล้วกลัวที่จะต้องตกนรกไปเป็นเปรตหรือไปเกิดในสถานที่ที่เป็นอบายภูมิ พบว่า ผลของการกระทำความดี จะนำพาเราไปเกิดในสถานที่ที่ดี ยกตัวอย่างเช่น เทวภูมิ และผลของการกระทำความชั่ว จะนำเราไปเกิดในสถานที่ที่ไม่ดี เช่น อบายภูมิ ซึ่งสอดคล้องกับ จ้านง ทองประเสริฐ ในเอกสารงานวิจัยเรื่อง บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม 1 พบว่า ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้นเชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ (จ้านง ทองประเสริฐ, 2540 : 8)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ของชุมชนชาวบ้านโคกเล้า ตำบลบะยาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ โดยมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยในการทำวิจัยในครั้งนี้ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้าก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อ ๆ ไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับอนาคตผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญข้าวสากนี้ที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติเหตุผลทางด้านปรัชญาที่ต้องศึกษาหาความรู้อยู่มากมาย การทำวิจัยในครั้งนี้ พบว่ามีข้อจำกัดดังเช่น เรื่องขอบเขตการวิจัย ดังนั้นมีประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงอย่างครบถ้วน จึงขอเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากที่มีอิทธิพลต่อธรรมเนียมของสังคมท้องถิ่น 2) ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากที่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง

องค์ความรู้ใหม่

1) การทำบุญข้าวสากของชาวบ้านโคกเล้าและชาวอีสานมีการสืบทอดมาจากคติความเชื่อเรื่องนางกาลสิริกษัตริย์ในวรรณกรรมบทที่ค่อยๆ ปกป้องไร่นาและพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านโคกเล้าได้รับผลผลิตทางการเกษตรตอบแทนที่ดีจึงพากันตอบแทนคุณนางกาลสิริกษัตริย์หรือผีตาแฮกด้วยข้าวปลาอาหารและถือเป็นประเพณีที่สืบทอดปฏิบัติกันต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน

2) ผลของการประพจน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ได้แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ฝ่ายกุศล จะนำพาสัตว์ไปกำเนิดในเทวภูมิ เป็นต้น ส่วนฝ่ายอกุศล จะนำพาสัตว์ไปสู่อบายภูมิ เป็นต้น ถือว่าเป็นการชี้ให้เห็นถึงผลของการกระทำและผลที่จะได้รับจากการกระทำ การเกิดในภพภูมิต่าง ๆ เป็นเพราะผลของกรรมทั้งมวลทั้งสิ้น

3) การทำบุญข้าวสากนั้นได้ถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดด้วยวิธีของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีแห่งปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล และคำบอกเล่ามาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงความรู้ แล้วนำมาเป็นเครื่องมือพัฒนาตนเอง ซึ่งชาวบ้านโคกเล้าได้มีองค์ความรู้ที่ถูกปลูกฝัง โดยการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษในรูปแบบของจดและจำกันมา ได้กลายเป็นองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

4) บุญประเพณีนี้มีหลักธรรมที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปยึดถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต คือ บุญกริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ซึ่งในบุญข้าวสากของชุมชนบ้านโคกเล่า ถือได้ว่าการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการทานโดยตรง คือ ซึ่งในบุญประเพณีข้าวสากของบ้านโคกเล่า มีกลยุทธ์ในการชักชวนคนในสังคมไปในตัวของมันเอง ภาวนา โดยคนในสังคมใช้ปัญญาพิจารณาอย่างแยบคายว่า ทำแล้วจะส่งผลตอบแทนเช่นไร หรือไม่ตอบแทนเช่นไร โดยอาศัยปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างครบถ้วนถี่แล้วจึงได้ลงมือกระทำตามประเพณีบุญข้าวสากนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงธรรมการ. (2408). ฮีตสิบสองและคลองสิบสี่. เวียงจันทร์.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). พจนานุกรมภาษาล้านนาออกเสียงเหนือ. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จำนง ทองประเสริฐ. (2540). บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ปรีชา พิณทอง. (2528). ไขภาษิตโบราณอีสาน. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม. ประเพณีโบราณไทยอีสาน.

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวโส (คำเชื้อ). (2554). การศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลาน ล้านนากรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.